

کۆرندۆ قىلىش مەلۇماتى

كۆل-بۆلەك دان ... رازا شوان

يىكەك لى نىرىتە فەلەكلىرى و رىسەنە خەشەكانى كوردەوارىمان لى و رزى بەھاردا، لى لادىيەكانى باشوورى كوردستان دا، پەيان دەوت (مەلۇم لى كۆل-بۆلەك دان) كۆرندۆ قىلىشەكانى ساپانە بوو، كە شوانى مەگەلە مەلەكان لى دەيەكانى خەياندا، بە خەشى سازيان دەكرد. ئەو پەيان نازانم ئەيە لى ھەموو دەقەرەكانى تىرى كوردستان دا، ھەمان نىرىت ھەبوو و كۆرندۆ قىلىشەكانى لى شەو پەيان سازكردوون پەيان بە چەشەكە تىرى بوو. ئەو پەيان مەن باسى لىدەكەم (۶۸) ساپە بۆلەك ئەستەيە. كە تەمەنم پەنجە ساپە بوو، دوو جەر بە چاوى خەم لى دەيە (گەگە) لى ناوچەي (شوان) ى سەپە بە پارەزگەي كەركووك، ئەمە كۆرندۆ قىلىشەكانى مەننى و وادازنە كە ئەستەيە و لى يادەم و لى بەرچاومە. دەيە گەگە ئەو كەتە زىاتەر لى سەد مە دەبوو، زىاتەرىش لى (۲۵) مەگەلە مەلە تەدا بوو. بەيە باس لى دەيە گەگە دەكەم چەنكە تەنپە بىرەو پەيە مەندەيە ئەو دەيەم دەتەو يادە. لى ساپە (۱۹۵۲) دا، كە تەمەنم شەشە ساپەن بوو بەيەكجەرى بارمان كەرد بە شەرى كەركووك.

كۆل-بۆلەك چەيە و چەن لى گەگە دا دروست دەكەرا؟

شەشە خانووى گەورە لى خوارووى دەيەكەماندا ھەبوون، كە دىوار و پەشتەن بەيەكەو بوون، شەو پەيەكانى بازەن پەكەنەبوون، كە چەو كەيە نەزىكەي (۲۵۰) مە تەر دەبوو.

دارەكە ئەستەورى دەرەيان دەھەنە، سەپەكانى دارەكە لى زەوى و سەپەكانى تەرى لى بىن گەسەوانەي دىوارەكانى بەرەيەكەك لى و خانووانە گەرىان دەكرد، ئەو سەپەشى كە لى زەوى دا بوو، نەزىكى دوو مە تەر لى بىنكەي دىوارەكەو دوور دایان دەنە، ماو پەيە نەوان بىنكەي دىوارەكە و سەرى دارەكە سەپە زەوى و دىوارەكە و دارەكە، سەگەشەيەكە "۹۰" نەمەپەيان پەكەدەھەنە. بە رازانەو شەجەمەكانى جەوانى رەنگەو نەگەن بەسەپە دارەكە دا دەدا، بەمەپەيان دەوت " كۆل-بۆلەك".

كەيە كۆرندۆ قىلىشەكانى لى كۆل-بۆلەك دان دەكەرا ؟

شوانەكانى ئەو مەگەلە مەلەكانى كە ئارەزووى بەشەرى كەردەيان لى كۆرندۆ قىلىشەكانى مەلە لى كۆل-بۆلەك دان دەكرد، لى بەھاردا لى مانگە

گوﻫﺎﻧﺪا رﻛﺪﻛﻪﻛﻮﺗﻦ ﻟﯧﺲﻩ ر ﺩﻳﺎﺭﻳﻜﺮﺩﻧﻰ رﯬﺯﻛﻪ، ﻛﻪ ﻟﯧ ﺩﻭﺍﻱ ﻧﻴﻮﻭﻭﻭ، ﻣﻪ ﻟﯧ ﻛﻪﻟﻠﯧﺮﻩ ﺑﺪﻥ، ﺑﻪ ﺯﯬﺭﻳﻪﺵ رﯬﺯﻛﻴﺎﻥ ﻟﯧ ﻫﻪﻓﺘﻰ ﭼﻮﺍﺭﻣﻰ ﻣﺎﻧﮕﻰ ﮔﻮﻫﺎﻧﺪا ﺩﻳﺎﺭﻱ ﺩﻛﺮﺩﻥ. ﺑﻪﻳﻨﻪ ﺩﻭﺍ ﻫﻪﻓﺘﻰ ﺋﻪﻡ ﻣﺎﻧﮕﻪﻳﺎﻥ ﻫﻪﺩﺑﺰﺍﺭﺩ، ﭼﻮﻧﻜﻪ ﻛﻮﺷﻨﺪﻱ ﻭﻭﺭﺯﻱ ﺑﻪﻫﺎﺭﻩ، ﻛﺎﺗﻰ ﺯﯬﺭﺑﻮﻭﻥ ﻭ ﺑﺎﻛﺮﺩﻧﻰ ﮔﻴﺎ ﻭ ﮔﻪﻭﻭ ﻭ ﺩﻏﻞ ﻭ ﺩﺍﻧﻪ. ﻣﻪﮔﻪﻟﻠﻪ ﻣﻪﻛﺎﻥ ﺷﻮﺍﻥ ﺩﻩﺑﺮﺍﻥ ﺑﻪ ﻟﯧﻮﺭﮔﺎﻛﺎﻥ، ﺩﻳﺎﻥ ﻭﺕ " ﺷﻮ ﺑﻪﻛﻮ" ﻭﺍﺗﻪ ﻣﻪ ﺷﻮ ﻟﯧ ﺩﺷﺖ ﺩﻩﺑﻮﻭ. ﺗﻪﺭ ﺑﻪ ﮔﻪﺩﻳﺎﻥ ﮔﻴﺎﻳﺎﻥ ﺩﺧﻮﺍﺭﺩ.

ﭘﻪﺵ ﻧﻴﻮﻭﻭﻭﺍﻧﻴﺶ ﺩﻩﻫﻪﺭﺍﻧﻪﻭﻭ ﺑﻪ ﻧﺎﻭ ﺩﻩ ﻭ ﺩﻩﺩﺷﺮﺍﻥ. ﻛﺎﺗﻰ ﺯﯬﺭﺑﻮﻭﻧﻰ ﺷﻴﺮ ﻭ ﻣﺎﺳﺖ ﻭ ﺳﻪﺭﺗﻮﻭﻟﺰ ﻭ ﻛﻪﺭﺭ ﻭ ﭘﻪﻧﻴﺮ ﻭ ﻣﻪﺷﻜﻪﺯﻧﻴﻦ ﻭ ﺭﻥ ﻭ ﺩﻩ ﻭ ﺗﻪﺭﺍﻏﻪ. ﻛﺎﺗﻰ ﺧﻪﺭ ﻭ ﺑﻪﺭ ﻭ ﺗﻪﺭﻱ ﻭ ﺧﻪﺷﻰ ﻭ ﺷﺎﺩﻱ ﺧﻪﺧﻜﻰ ﺩﻳﻴﻪﻛﺎﻥ ﺑﻪ ﺗﺎﻳﺒﻪﺗﻰ ﻭ ﺧﻪﺧﻜﻰ ﺷﺎﺭﺍﻥ ﺑﻪ ﮔﻪﺷﺘﻴﻪ.

ﺩﻭﺍﻱ ﺋﻪﻭﻱ ﻛﻪ ﺷﻮﺍﻧﻪﻛﺎﻥ ﺭﯬﺯ ﻭ ﻛﺎﺗﻰ ﻣﻪ ﻟﯧ ﻛﻪﻟﻠﯧﺮﻩ ﺩﺍﻧﻴﺎﻥ ﺩﻳﺎﺭﻱ ﺩﻛﺮﺩﻥ، ﻣﻪﮔﻪﻟﻠﻪ ﻣﻪﻛﺎﻥﻛﺎﻧﻴﺎﻥ ﺑﻪ ﺋﻪﻡ ﻛﻪﺭﻧﻪﻗﺎﻭﻭ ﺋﺎﻣﺎﺩﻩ ﺩﻛﺮﺩﻥ. ﺳﺎﻫﺎﻧﻪ ﻟﯧ ﺩﻩﻱ ﮔﻪﮔﭽﻪﻱ ﻧﺎﻭﭼﻪﻱ ﺷﻮﺍﻥ، ﭘﺎﻧﮕﺰﻩ ﺑﻪ ﺑﻴﺴﺖ ﺷﻮﺍﻥ ﺑﻪﺷﺪﺍﺭﻳﻴﺎﻥ ﻟﯧ ﻛﻪﺭﻧﻪﻗﺎﻱ ﻣﻪ ﻟﯧ ﻛﻪﻟﻠﯧﺮﻩ ﺩﺍﻥ ﺩﻛﺮﺩ.

ﭼﻪﻥ ﻣﻪﮔﻪﻟﻠﻪ ﻣﻪﻛﺎﻥﻛﺎﻥ ﻟﯧ ﻛﻪﻟﻠﯧﺮﻩ ﺩﻩﺩﺭﺍﻥ؟

ﻟﯧ ﺩﻩﻭﺭﻱ ﺩﺍﺭﻱ ﻣﻪ ﻟﯧ ﻛﻪﻟﻠﯧﺮﻩ ﺩﺍﻧﻪﻛﻮﻭ، ﻻﻭﻛﺎﻥ ﻭ ﻣﻨﺪﺍﻧﻰ ﺗﻪﻣﺸﺎﻛﻪﺭ ﺩﻩﻭﻭﺳﺘﺎﻥ، ﺋﺎﻓﺮﻩﺗﺎﻧﻴﺶ ﻟﯧﺲﻩﺭﺑﺎﻧﻰ ﻣﺎﻟﻪﻛﻰ ﻧﺰﻳﻜﺪﺍ ﺩﻩﻭﻭﺳﺘﺎﻥ. ﻣﻨﺪﺍﻛﺎﻥ ﺗﻪﻧﻪﻛﻜﻴﺎﻥ ﺑﻪ ﺩﻩﺳﺘﻪﻭﻭ ﺩﻩﮔﺮﺗﻦ ﺑﻪ ﺗﻪﻧﻪﻛﻜﻪ ﻟﻪﺩﺍﻥ، ﻻﻭﻛﺎﻧﻴﺶ ﺗﻪﻧﮕﻪ ﻭ ﺩﻩﻣﺎﻧﭽﻪﻛﺎﻧﻴﺎﻥ ﺑﻪ ﺗﻪﻗﻪﻛﺮﺩﻥ ﺋﺎﻣﺎﺩﻩ ﺩﻛﺮﺩﻥ ﻭ ﭼﺎﻭﻭﻭﻭﻱ ﺩﻩﺳﺖ ﭘﻪﻛﺮﺩﻧﻰ ﻛﻪﺭﻧﻪﻗﺎﻭﻭﻛﻴﺎﻥ ﺩﻛﺮﺩ.

ﻳﻪﻛﻪﻣﻴﻦ ﻣﻪﮔﻪﻟﻠﻪ ﻣﻪ ﻟﯧ ﺩﻭﻭﺭﻱ ﺑﻴﺴﺖ ﻣﻪﺗﺮ ﻟﯧ ﺩﻭﻭﺭﻱ ﺩﺍﺭﻳﻪﺭﻛﻪ ﺩﻩﻭﻭﺳﺘﺎ. ﺷﻮﺍﻧﻪﻛﺎﻥ ﻟﯧ ﭘﻪﺵ ﻣﻪﮔﻪﻟﻠﻪ ﻣﻪﻛﺎﻥﻛﺎﻧﻴﺎﻥ ﺩﻩﻭﻭﺳﺘﺎﻥ، ﻣﻪﮔﻪﻟﻠﻪﻛﺎﻧﻰ ﻛﻪﺵ ﺑﻪ ﺩﻭﺍﻱ ﻳﻪﻛﻪﻣﻴﻦ ﻣﻪﮔﻪﻟﻠﻪ ﺭﻳﺰ ﺩﻩﺑﻮﻭ. ﻫﻪﺭ ﺷﻮﺍﻧﻪﻛﻴﺶ ﺑﻪﺭﺍﻧﻪﻛ ﻳﺎ ﻣﻪﻛﺎﻥﻛﻰ ﺋﺎﺯﺍﻱ ﺩﻩﺧﺴﺘﻪ ﭘﻪﺵ ﻣﻪﮔﻪﻟﻠﻪﻛﻰ ﻭ ﻟﯧ ﺩﻭﺍﻱ ﺧﻪﻳﻮﻭ. ﻭﺍ ﺭﺍﻳﻪﻫﻨﺎﺑﻮﻭ ﻛﻪ ﮔﺎﻭﻭ ﻟﯧ ﻣﻪﮔﻪﻟﻠﻪ ﻣﻪﻛﺎﻥﻛﻰ ﺑﻜﺎﺕ، ﺋﻪﻭ ﺑﻪﺭﺍﻧﻪ ﻳﺎ ﺋﻪﻭ ﻣﻪﻛﺎﻥ ﺩﻭﺍﻱ ﺑﻜﻮﻭﻭﺕ ﻭ ﻣﻪﻛﺎﻥﻛﺎﻧﻰ ﻛﻪﺵ ﺑﻪ ﺩﻭﺍﻳﺎﻧﺪﺍ.

ﻟﯧ ﻳﻪﻛﻪﻡ ﻣﻪﮔﻪﻟﻠﻪﻭﻭ ﺩﻩﺳﺖ ﭘﻪﺩﻛﺮﺍ.

ﺩﻩﺳﺘﻮﻭﺭﻱ ﻛﻪﺭﻧﻪﻗﺎﻱ ﻣﻪ ﻟﯧ ﻛﻪﻟﻠﯧﺮﻩ ﺩﺍﻧﻴﺶ ﻭﺍﺑﻮﻭ، ﻛﻪ ﻫﻪﺭ ﻣﻪﮔﻪﻟﻠﻪ ﻣﻪﻛﺎﻥ ﺑﻪ ﺭﺍﻛﺮﺩﻥ ﺑﻪ ﺩﻭﺍﻱ ﺷﻮﺍﻧﻪﻛﻴﺪﺍ، ﺑﻪ ﺋﻪﻭﻱ ﻛﻪ ﻟﯧ

دښنگی ته نه کولې دانی منداښان و له دښنگی ته قه کردنی لاوځکان
بښوونځی، به ژر داری کولې بښوونکي دا رښتین. گډر رت بوايې و
هیچ مښک نه وایې ته و، ئو مښگلې مښک دچوو و براو
بوو. بښام ئو مښگلې مښکې ک له دښنگی ته قه کردن و
ته نکله دانی منداښان بترسایې و بښویایې ته و و به راکردن
به ژر داری کولې بښوونکي دا رت نه بوايې ته و به دښاو
دادنه را.

براوې یې کښمېش ئو شوانې بوو، ک مښگلې مښکې کې به
خترترین ماوې، به ژر کولې بښوونکي دا رای بکردایې.
پیرزبایان له شوانې مښگلې به یې کښم دچوو دکرد و به
زړیش تورمې یې کی رښگاورښنگیان پښکښش دکرد. شوانې کښ
تورمې کې دکردې ملی خې و زړدځنه دکوتې سړ له وېکانې
و له خښیدا بسکې سمې دهاټ. به کورتی ئمې بوو نه ریتی
(مښک له کولې بښوونکي دان) ک ساپی یې کجار دکرا.

دې (گډگډ) دوو جار له لایې نه رښمې بښوونکي بیې شقېنی و
رډگډزېرستې و، تاښان کرا و سوتنه راو کاول کرا، گډگډ یې کښک له
نزیکې پنځ هژار دې تاښان کرا و کاول کراو له باشووری
کوردستان. خښکی گډگډ به زړ گوښزانې و به کښمښگای
بښوونکي و شاری شقېش له چمچې ما و به کښمښگای باینجان، چنډ
کښانې کښیان ئنغال کران. له ئستادا هژار ما دښن، بښام
له ژمارې ته نها د ما گډاونې ته و و گډگډیان ئاوډان
کردوونې ته و.

گډر شقېنی بښوونکي به جاری سږمېش تاښان و وښرانی نه کښن.
چونکې تا ئمښش، ئم رقې رښش و ئو نیاز گډاوېان له
خښیا کښ رډگ کښشی داب و نه ریتی رښسېنی کوردیمان بکښ و
ژیندساید و ئنغالکې ترمان بکښ. هښمېش نیاز و پیلان و گډاوې
داگیرکښرانی کوردستان، ئو بوو ک ناسنامې نه ته وښیمان
بسې نه و.

به داخو و به کاولکردنی دښکښانمان، نه ریتی (مښک له
کولې بښوونکي دان) و چنډین داب و نه ریتی رښسېنی فکلېریمان
کاښوونې ته و یا به جار له یادکراون. چنډ خښک ئم
داب و نه ریتې کوردې واریانمان بښنښو و نه وې نوښان
پښان ئاشانا بښن.

رښا شوان

